

Хід виконання інвестиційних заходів рекомендується контролювати та при необхідності коригувати не рідше двох разів на рік в установленому порядку, а також періодично заслуховувати на засіданнях у голови обласної державної адміністрації. Окремі важливі питання після попередньої підготовки повинні бути розглянуті на спеціально організованих нарадах.

Правильно розроблена інвестиційна складова короткострокової програми дасть змогу уникнути багатьох проблем, пов'язаних із обґрунтуванням інвестиційних пріоритетів, розподілом коштів на інноваційну діяльність, підвищить рівень обґрунтованості запропонованих заходів. У подальшому необхідно значну увагу приділити розробці методик розрахунку економічної та соціальної ефективності інвестиційних проектів, що впроваджуються в рамках програми.

Джерела та література:

1. Лукинов І. Інвестиційна активність в економічному оновленні і зростанні // Економіка України. - 1997. - № 8. - С. 4-8.
2. Романюк С., Коломійчук В., Дробот Н. Методичний підхід до визначення рейтингу інвестиційної привабливості території // Регіональна економіка. - 1999. - № 3. - С. 108-113.
3. Долішній М., Мошенець О. Ринкові механізми регіонального управління // Регіональна економіка. - 2001. - № 1. - С. 7-17.
4. Орлов П. Порівняльна оцінка ефективності капітальних вкладень // Економіка України. - 2004. - № 1. - С. 27-32.

Сергій Шкарлет, Олена Акименко

ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКІСНОЇ СУТНОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА У РЕСУРСНО-ПЕРЕТВОРЮВАЛЬНОМУ АСПЕКТІ

В аналітичному контексті наукової необхідності дослідження теоретико-методичних засад результативного формування стану економічної безпеки підприємства виявляється певна потреба ідентифікації якісної сутності базового елемента будь-яких причинно-наслідкових залежностей процесу функціонування підприємства, а саме - потенціалу його економічної безпеки. При цьому в економічній науці ми можемо ідентифікувати три основні аспекти щодо прикладного аналізу якісної сутності потенціалу взагалі та, відповідно, потенціалу формування результативності господарської діяльності і стану економічної безпеки підприємства. До таких аспектів, зокрема, ми відносимо:

- кібернетичну формалізацію діяльності підприємства як відкритої системи, що перетворює ресурси за модельною схемою «вхід - процес перетворення - вихід» та здійснює обов'язковий зовнішній обмін із зовнішнім середовищем;

- динамічну формалізацію діяльності підприємства як необхідність, об'єктивну потребу та обов'язкову вимогу комплексної адаптації підприємства до динаміки змін зовнішнього середовища;

- інноваційну спроможність підприємства гнучко та ефективно впроваджувати кібернетичний та динамічний аспекти формалізації.

Вищезазначені сутнісні аспекти достатньо чітко окреслюють дві взаємопов'язані множини наукових проблем формування потенціалу економічної безпеки підприємства, а саме:

по-перше, ідентифікація сутності об'єктивних можливостей підприємства щодо перетворення доступних і наявних ресурсів у споживчі блага із відповідною оцінкою рівня якісних показників такого перетворення. Дотепер сутність цієї наукової проблеми ототожнюється із обсягом наявних і доступних ресурсів підприємства. Тому

в цьому контексті основний наліг робиться на аналізі виробничих потужностей основного чинника перетворювальних можливостей підприємства - основних фондів (засобів праці). Однак враховуючи сучасні тенденції розвитку економіки, традиційні характеристичні інструменти аналізу виробничих потужностей суттєво втрачають власну актуальність та викликають певні сумніви у власній адекватності та достовірності за рахунок принципового методологічного ігнорування компліментарності ресурсів, орієнтації методики їх побудови на «вузькі місця» та практичне ігнорування проблем адаптації до зовнішніх умов. У такому ж стані опиняться й множина інструментів розрахунку показників ефективності використання ресурсів (предметів праці), тому що переважна більшість з них заснована на принципі зіставлення використаних ресурсів та отриманих результатів. У цьому аспекті зазначимо, що такі показники, безумовно, надають уявлення про ефективність використання певного ресурсу у прикладному аспекті, однак вони не можуть повною мірою задовольнити сучасні аналітичні потреби оцінки елементів потенціалу економічної безпеки підприємства у контексті наявності перетворювальних можливостей тому, що визначаються шляхом зіставлення витрат тільки одного з ресурсів із загальними результатами усього перетворювального процесу, порушуючи тим самим принцип ресурсної компліментарності. Підмножина показників рентабельності також не може бути характеристичним параметром ідентифікації потенціалу економічної безпеки підприємства в аспекті його перетворювальних можливостей тому, що знаходиться під значним впливом трендів цінової динаміки і більшою мірою характеризує взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем, ніж внутрішню ефективність перетворювальних процесів підприємства.

По-друге, діагностики адаптаційних можливостей підприємства із відповідною оцінкою рівня якісних показників кінцевої адаптації на певному інтервалі часу. У контексті цієї наукової проблеми повною мірою спостерігається дія філософського закону «єдності та боротьби протилежностей». Так, наприклад, з одного боку - сучасний стан зовнішнього середовища будь-якого підприємства характеризується: нестабільністю технологій, що використовуються; стрімким динамізмом з одночасною індивідуалізацією споживчих вподобань і переваг; істотним зниженням темпів економічного зростання і одночасним посиленням конкурентної боротьби в «традиційних галузях»; суттєвим підвищенням впливу політичних і суспільних факторів на діяльність підприємств; стрімкими революційними змінами в галузях отримання, передачі та обробки інформаційних ресурсів [1, с.44], [6].

У такому аспекті достатній кількісно-якісний потенціал економічної безпеки підприємства у контексті його адаптаційних можливостей може бути сформований тільки за умов відповідності адаптаційних можливостей підприємства ступеню нестабільності зовнішнього середовища, що підтверджується теоремою необхідного розмаїття, що детально викладена в [7, с. 45]. І в той же час підприємства (як системи із властивостями складної структурно-функціональної організації, неадитивності, відкритості, соціальності та здатності до самоорганізації та саморозвитку) об'єктивним чином генерують власні телеомічні цілі, що відтворюються в існуванні концептуальної моделі функціонування на засадах безперервного прагнення до покращання власного становища у рамках зовнішньої системи вищого рівня шляхом розвитку власного потенціалу економічної безпеки. Детермінантом процесу розвитку підприємства є можливість та одночасна здатність його переходу у якісно новий стан зі збільшеним рівнем можливостей подальшого існування і розвитку [3, с. 343] на засадах теорії формування стану економічної безпеки підприємства як динамічного системного процесу із жорстко-кон'юнктивною тріступеневою критеріальною спрямованістю ідентифікації економічної безпеки підприємства за комплексним правилом «ДСР» (дієвість, стійкість, релевантність), де на першому ступені реалізований принцип дієвості менеджменту підприємства як узгоджена системна взаємодія складових

підпроцесів діагностики, оцінки та управління $(x(t)=(x_1(t), x_2(t), \dots, x_n(t)), u(t)=(u_1(t), u_2(t), \dots, u_p(t)))$ поточним станом підприємства у контексті його економічної безпеки, яка спрямована на максимальну інноваційну протидію загрозам і небезпекам розвитку підприємства та забезпеченню досягнення місії і поставлених підприємницьких завдань. На другому ступені реалізується принцип стійкості у менеджменті на засадах постійної узгодженості у просторі і часі комунікативної взаємодії між усіма підпроцесами господарської діяльності підприємства на підставі формування комплексного вектора-функціонала економічної безпеки щодо захисту власного статусу і структури підприємства. На третьому ступені реалізується принцип релевантності у контексті швидкості, своєчасності і процедурної відповідності на усіх етапах життєвого циклу щодо взаємодії між підпроцесами комплексної ідентифікації економічних небезпек і підпроцесами цілеспрямованого коригування стану економічної безпеки підприємства задля максимально можливого зменшення часу ідентифікації небезпек та протидії загрозам.

Доцільність використання принципу «ДСР» у процесі діагностики адаптаційних можливостей підприємства, як одного з ключових елементів потенціалу економічної безпеки, підтверджується об'єктивною неперервністю збільшення ентропійних тенденцій у зовнішньому середовищі підприємства. Результатом яких є, по-перше, неперервні, якісні зміни і коригування тактичних цілей та завдань у загальній структурі цільових орієнтацій підприємства; по-друге, неперервні зміни в частині стратегічних телеономічних цілей підприємства задля забезпечення певного рівня ефективності та гнучкості функціонування. Такі двоплощинні зміни у сукупності є наслідком якісних параметрів і динаміки тієї частини телеономічних цілей підприємства, що відповідають за розвиток якісних змін його стану у контексті інноваційних змін, а базовим підґрунтям виступає динаміка інноваційного потенціалу або потенціалу розвитку підприємства в рамках загальної концепції побудови потенціалу економічної безпеки підприємства.

На жаль, у сучасній економічній науці практично відсутнє не тільки єдине розуміння сутності потенціалу економічної безпеки в детермінальній конкатенації ефективних можливостей перетворення ресурсів та адаптаційних можливостей підприємства, але й відсутні економічні інструменти діагностики та оцінки їх кількісного і якісного рівнів. Традиційним є підхід оцінки гнучкості або можливостей зростання ефективності [1], але такий підхід руйнує динамічні засади зовнішньо-внутрішньої взаємодії та надзвичайно спрощує дійсність господарювання і тим самим не відповідає сучасним потребам управлінської діяльності.

У такому ракурсі теоретичних проблем щодо діагностики та оцінки потенціалу економічної безпеки підприємства на засадах його інноваційної політики **метою цієї статті є**: по-перше, визначити сутність перетворювальних та адаптаційних можливостей підприємства як концептуальної основи потенціалу його економічної безпеки і, по-друге, розробити теоретико-методичні засади інтегральної оцінки показників їх рівня у контексті наявних та потенційних ресурсів, технологій та умов зовнішньо-внутрішнього функціонування.

У розвиток вищезначеної мети щодо вирішення наукової проблеми проблем зазначимо, що, акцентуючи увагу саме на категорії потенціалу економічної безпеки, ми тим самим закладаємо до сутності перетворювальних та адаптаційних можливостей і здатностей підприємства не тільки суто наявні, приховані якісні характеристики, але й однозначну необхідність кількісної детермінації таких можливостей і здатностей як ступінь можливого прояву дій або функцій щодо формування стану економічної безпеки підприємства, де, на нашу думку, потенціал виступає як базисний феномен усіх причинно-наслідкових залежностей і властивостей функціонування підприємства і в нашому випадку являє собою генеральну сукупність можливостей усіх продуцентів щодо досягнення стану економічної безпеки та конкурентоспроможності підприємства. При цьому варто відмітити, що потенціал формування стану економічної безпеки підприємства - це не тільки засоби та джерела, що мають у наявності і можуть бути мобілізовані

та використані для досягнення стану економічної безпеки, а ще й сукупність можливостей, певні приховані, нереалізовані й невикористані резерви досягнення такого стану, які цими засобами та джерелами формуються та при певних внутрішніх та зовнішніх обставинах і змінах можуть з категорії можливостей перейти у категорію реальної дійсності.

Усе вищевикладене ще раз переконливо свідчить про надзвичайну актуальність розгляду саме економічної категорії потенціалу у загальному процесі формування стану економічної безпеки підприємства, причому одним з головних рушійних елементів можливостей і резервів такого потенціалу є динаміка інноваційних змін та розвитку підприємства в рамках загальної концепції побудови потенціалу його економічної безпеки.

Зазначимо, що можливості та резерви, що, як зазначалося вище, складають структурну основу потенціалу економічної безпеки, не існують відокремлено і обов'язково мають певне базисне джерело або носій. І саме в аспекті реструктуризації і розшарування джерел і носіїв щодо можливостей та резервів формування якісної сутності потенціалу економічної безпеки ми можемо класифікувати теоретико-методичні засади запровадження концептуального стану економічної безпеки підприємства, а також діагностики і оцінки його реального становища. Аналіз наукових праць О.Артеменка, О.М.Проخورова, О.Г.Гончарова, Є.Іванова, О.І.Мешайкіної, К.М.Міська, Л.М.Полосіної, Л.Т.Телехурай, Л.В.Шаборкіної та інших щодо категорії потенціалу взагалі дозволяє нам обґрунтовано здійснити класифікаційну реструктуризацію якісної сутності потенціалу економічної безпеки підприємства за двома головними аспектами; по-перше, за ресурсним аспектом формування потенціалу економічної безпеки підприємства, по-друге, за здатнісно-функціональним аспектом. У такому сенсі нами пропонується послідовний класифікаційно-аналітичний розгляд вищевиділених аспектів концептуальної теоретико-методичної побудови потенціалу економічної безпеки підприємства.

У рамках аналітичної діагностики та оцінки потенціалу економічної безпеки підприємства, на підставі дослідження категорії потенціалу взагалі, в ресурсному аспекті можливо виділити декілька функціонально-цільових напрямків розвитку теоретико-методичних засад цієї наукової проблеми:

- дослідження виробничого потенціалу;
- дослідження управлінського потенціалу;
- дослідження потенціалу конкурентоспроможності підприємства;
- дослідження інноваційного потенціалу;
- дослідження наукового та науково-технічного потенціалу;
- дослідження інформаційного потенціалу;
- дослідження кадрового потенціалу;
- дослідження потенціалу економіки в цілому, галузей та регіонів.

Таким чином, ми пропонуємо розглядати ресурсний аспект аналітичної діагностики та оцінки потенціалу економічної безпеки підприємства у кібернетичній системній прив'язці до наступних восьми наукових теоретико-методичних постулатів.

1. Для здатності здійснення власних функцій та продуціювання певного результату діяльності підприємство повинно мати потенціал у широкому сенсі цієї економічної категорії.

2. Потенціал економічної безпеки підприємства являє собою системну сукупність внутрішніх прихованих можливостей і здатностей продуціювання будь-якого результату.

3. Потенціал економічної безпеки підприємства системно формується за двома взаємодоповнюючими категоріями - як множина можливостей і як множина реальних (потенційних) результатів.

4. Джерелом і одночасно носієм множини можливостей у контексті формування стану економічної безпеки є повний комплекс ресурсів підприємства.

5. Ресурси підприємства в своїй основі являють собою засоби, запаси та реальні

потоки усіх видів факторів господарювання, що використовуються у господарській діяльності економічного агента та певним чином забезпечують отримання запланованого результату.

6. За структурно-якісними ознаками наявні та потенційні ресурси поділяються на матеріально-речові та нематеріальні.

7. Кількісні та якісні характеристики системи з усіх видів ресурсів є детермінантами потенціалу економічної безпеки підприємства.

8. У структурі потенціалу економічної безпеки підприємства ресурси як джерела певних можливостей є взаємозамінними.

У контексті наявності вищезначених постулатів кібернетичною основою аналітичної діагностики потенціалу економічної безпеки підприємства на засадах ресурсного підґрунтя є визначення факторної динаміки результатів реалізації підприємством власних телеономічних цілей в аспекті кількісно-якісного складу наявних ресурсів та ступенем і рівнем їх взаємної інтеграції. При цьому кількісно-якісний склад ресурсів підприємства фактично ототожнюється із множиною можливостей щодо здійснення певних функцій або продуціонування певного результату господарської діяльності підприємства.

Аналітична діагностика потенціалу економічної безпеки підприємства у контексті його першої, за структурою, множини наукових проблем ідентифікації сутності об'єктивних можливостей підприємства щодо перетворення доступних і наявних ресурсів у споживчі блага із відповідною оцінкою рівня якісних показників такого перетворення, на наш погляд, потребує інтегралізації теоретико-методичних засад діагностики оцінки та корекції стану економічної безпеки підприємства в цілому по множині перетворювальних підходів. У розвиток цього твердження та в розвиток матеріалів розділу 3 ми пропонуємо таке інтегральне визначення поняття потенціалу економічної безпеки підприємства у межах ресурсно-перетворювального підходу: «потенціал економічної безпеки підприємства - максимальна теоретична і прикладна здатність здійснення як можливо повного набору функцій господарської діяльності у процесі формування економічної безпеки підприємства, що визначається сукупністю його ресурсів або виробничою потужністю».

Вважаємо за необхідне зазначити, що процес аналітичної діагностики та оцінки потенціалу економічної безпеки підприємства у контексті вищевизначеної дефініції повинен бути розподілений за декількома окремими напрямками. По-перше, це так званий ресурсно-перетворювальний потенціал з адитивною властивістю матеріально-речових ресурсів. Приблизниками такого напрямку аналітичних досліджень категорії потенціалу взагалі є Л.Абалкін, І.Лукинов, О.Оніщенко, Б.Пасхавер, Д.Черніков та інші, потенціал економічної безпеки взагалі як об'єкт діагностики не розглядався. Цей напрямок характеризується тим, що у більшості випадків залишає поза увагою взаємозв'язок ресурсів та їх реальну участь в операційному процесі, а потенціал економічної безпеки являє собою узагальнену характеристику ресурсів, що відповідає певному місцю і часу. Це так званий балансовий підхід діагностики потенціалу економічної безпеки підприємства, де як об'єкти системи ресурсів аналізуються природні ресурси, капітал і трудові ресурси [2, 5]. Незважаючи на простоту та швидкість такого напрямку аналітичної діагностики, він має досить суттєві вади у загальній концепції ресурсно-перетворювального підходу, а саме:

- не береться до уваги властивість компліментарності ресурсів у перетворювальному процесі щодо отримання кінцевого результату діяльності та оцінки потенціалу формування стану економічної безпеки підприємства;
- відбувається відмова від дослідження кібернетичних зв'язків між входом і виходом підприємства;
- нехтування компліментарністю призводить до ігнорування технологічними, функціональними, комунікаційними властивостями у перетворювальному процесі, що суттєво порушує умови системної цілісності та виключає з площини аналізу більшу частину можливостей підприємства, що формують його потенціал економічної безпеки.

Незважаючи на досить суттєві вади та наявні обмеження у застосуванні балансного методу діагностики ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки в адитивному аспекті за матеріально-речовими ресурсами для забезпечення

комплексності і системності діагностики об'єкта дослідження в рамках існуючих вад і обмежень, ми як експрес-методи економічного аналізу, пропонуємо для використання два основних методи оцінки рівня ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки в адитивному аспекті за матеріально-речовими ресурсами.

Перший - непрямий метод оцінки рівня потенціалу економічної безпеки через обсяги наявних ресурсів або через тренд результативних показників господарської діяльності. Відповідно до цього методу потенційні параметри результативності і продуктивності використання ресурсів приймаються як неможливі до пізнання, як «речі в собі», а потенціал економічної безпеки являє собою лише наукову абстракцію з практично неможливою кількісною діагностикою. Тому в рамках цього методу ми лише обмежуємося або діагностикою динаміки фізичного обсягу ресурсів, розглядаючи їх як прихований носій потенціалу, або діагностикою динаміки результативних показників господарської діяльності. Позитивною рисою такого методу є те, що, не акцентуючи уваги на кількісному детермінанті потенціалу економічної безпеки, ми маємо можливість отримати достатньо достовірне уявлення про основні тенденції його зміни у часі (наприклад, ототожнення процесу збільшення фізичних обсягів необоротних активів, трудових ресурсів, запасів та інших ресурсів підприємства із величиною збільшення його потенціалу). Схематично-прикладна інтерпретація непрямого методу оцінки рівня ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки в адитивному аспекті за матеріально-речовими ресурсами наводиться нами у таблиці 1 після певного авторського доопрацювання системи показників комплексної оцінки виробничого потенціалу, що пропонувався М.Івановим, О.Левіною, В.Михальською.

Таблиця 1

Схематично-прикладна інтерпретація непрямого методу оцінки рівня ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки в адитивному аспекті за матеріально-речовими ресурсами

Показник	Потенціал економічної безпеки	Елементи ресурсів	
		Трудові ресурси	Необоротні активи
У контексті наявного потенціалу			
1. Обсяг реалізації	+	-	-
2. Валовий дохід	+	-	-
3. Середньорічна чисельність персоналу	+	+	-
4. Середньорічна вартість ОВФ	+	-	+
У тому числі активної частини	+	-	+
5. Середньорічна виробнича потужність	-	-	+
У контексті ефективності використання наявного потенціалу			
1. Приріст обсягу реалізації, валового доходу, середньорічної чисельності персоналу, середньорічної вартості ОВФ, середньорічної виробничої потужності	+	+	+
2. Співвідношення 1/3, 2/3, 1/4, 2/4, 1/5, 2/5	+	+	+
У контексті ефективності зростання наявного потенціалу			
1. Обсяги капітальних вкладень	+	-	+
2. Співвідношення приросту обсягу реалізації до обсягу капітальних вкладень	+	-	+
3. Термін окупності капітальних вкладень	+	-	+
4. Співвідношення приросту обсягу реалізації, валового доходу, середньорічної чисельності персоналу, середньорічної вартості ОВФ, середньорічної виробничої потужності до приросту середньорічної чисельності персоналу, середньорічної вартості ОВФ, середньорічної виробничої потужності	+	+	+

У даних таблиці 1 необхідно звернути увагу, що показники виробничої потужності не є детермінантом потенціалу підприємства, як це однозначно вважалося за радянських часів в період панування планової економіки, спеціалізованих підприємств та великих масштабів виробництва і, тим більше, не є детермінантом ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки. Це пов'язано з тим, що: по-перше, параметр виробничої потужності відображає лише частину потенційних можливостей основних фондів щодо перетворення активів, за рахунок часових або інших неузгодженостей у технологічних ланцюгах, що присутні у будь-якій операційній системі; по-друге, фактично характеризує можливості тільки певного виду обладнання, вплив інших ресурсів на кінцевий результат не враховується; по-третє, не враховує принципу компліментарності ресурсів і цілісності параметру потенціалу економічної безпеки як системної сукупності можливостей відповідно до визначення в главі 1; по-четверте, показник виробничої потужності здебільшого орієнтований на достатньо вузьку номенклатуру продукції; по-п'яте, показник виробничої потужності не пов'язаний з системою цілей підприємства та не містить характеристики адаптаційних можливостей в потенціалі економічної безпеки підприємства.

Зазначимо також, що хоча й непрямий метод дає певне уявлення про загальні тенденції ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів, він є відтворенням екстенсивного способу організації операційної діяльності підприємства, що не сумісно з інноваторськими принципами господарської діяльності та не забезпечує повною мірою динаміки формування стану економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки.

Другий - метод сумування ресурсів у контексті їх грошової оцінки або зіставлення з певним еквівалентом. Методологічною основою визначення ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів ми пропонуємо обрати концепцію взаємозамінності ресурсів, кожен з яких містить у собі певну споживчу вартість, що визначається їх корисністю та здатністю задовольняти певні потреби. Концептуально у формалізованому вигляді детермінант ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів ми можемо записати у вигляді адитивної моделі:

$$X = \sum_j X_j, \quad (1)$$

де X - результуючий показник у грошовому еквіваленті ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів;

j - ітераційний коефіцієнт наявних та можливих у використанні ресурсів;

X_j - модуль грошової оцінки певного виду наявних і можливих ресурсів підприємства.

Формалізована концептуальна модель параметру актуалізації потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів може бути побудована в такому адитивно-мультиплікативному вигляді:

$$Y = \sum_j a_j * X_j, \quad (2)$$

де Y - результат актуалізації потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів у контексті грошової оцінки

параметрів Y, X, X_j ;

a_j - ваговий параметр показника ефективності j -того виду ресурсів, що має нормативний характер (певний параметр фондівіддачі, продуктивності праці, матеріалівіддачі або інших штучних показників ефективності, що не враховують взаємозв'язок ресурсів).

У будь-якому випадку для моделей (1) та (2) надзвичайно актуальним є обрання методу грошової оцінки ресурсів як структурних складових потенціалу економічної безпеки підприємства. В рамках дослідження ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів найдоречнішими, на наш погляд, здається застосування таких трьох методів грошової оцінки ресурсів.

За концепцією першого методу, ресурс може оцінюватися на підставі грошової вартості ресурсу-еквівалента, що при вкладенні її в засоби виробництва здатна замінити одиницю ресурсу, що вибуває, при цьому жодним чином не змінюючи обсяги виробництва, реалізації і прибутку. Еквівалент в цьому розумінні є число одиниць оціночного показника, що потрібні для заміщення однієї одиниці показника, що оцінюється. В концептуально-формалізованому вигляді сутність цього методу відображається так:

$$W_0 = L * K_L + P * \beta * F * K_{OZ}, \quad (3)$$

де, W_0 - сукупна споживча вартість виробничих ресурсів;

L - чисельність персоналу;

K_L - коефіцієнт оцінки якості персоналу;

P - коефіцієнт заміщення (еквівалентності) основних виробничих фондів відносно персоналу;

β - питома вага активної частини основних виробничих фондів;

F - балансова (або ринкова) вартість основних виробничих фондів;

K_{OZ} - коефіцієнт оцінки складу та якості основних виробничих фондів.

За концепцією другого методу, ресурс може оцінюватися суспільною величиною витрат повного відшкодування цього ресурсу у разі його зникнення з господарського обігу, при цьому обов'язковим є врахування грошової вартості доведення споживчих характеристик ресурсів-еквівалентів (замінників) до якісного стану першоджерельного ресурсу. Концепція другого методу оцінки ресурсів надає суспільно-узагальнену складову в структурній основі ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів, тому, використовуючи другий метод оцінки ресурсів, ми залуцаємо до оцінки потенціалу економічної безпеки ще й зовнішньо-суспільні соціально-економічні параметри, що у комплексі надає реалістичнішу та інформативнішу картину аналітичної діагностики об'єкта дослідження. Відповідно до концепції другого методу оцінки ресурсів маємо можливість у формалізованому вигляді відобразити моделі оцінки основних господарських ресурсів, підприємства, що утворюють його ресурсно-перетворювальний потенціал економічної безпеки в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів.

Так, наприклад, оцінка трудових ресурсів має бути здійснена за кошторисною ознакою суспільно-необхідних витрат на розширене відтворення робочої сили або за кошторисною ознакою витрат на «створення» фахівця (навчання, фахове становлення, поточне відтворення його фізичних та духовних потреб) і формалізовано виглядає так:

$$\overline{O_{LR}} = S_{ND} * 20 + F_{OP} + VP, \quad (4)$$

де O_{LR} - вартісна оцінка працівника;

S_{ND} - річна частина національного доходу, що спожитий на душу населення у

звітному році;

20 - середній вік початку працездатності;

F_{op} - фактична середньорічна заробітна плата;

VP - передбачені виплати та пільги в середньорічному обсязі коштів на душу населення.

Оцінка земельних ресурсів є найбільш актуальною для активно-продуктивної їх частини, а саме: для сільськогосподарських земельних ресурсів та для мінерально-сировинних земельних ресурсів. Використовуючи матеріали роботи [4], ми можемо, як приклад, представити концептуально-формалізовану модель оцінки продуктивних сільськогосподарських земельних ресурсів у загальній структурі ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів таким чином:

$$G_a^r = 10^4 * \sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n \sum_{k=1}^l p_{ij} * c_{ij} * h_{ijk} * k_{ijk} * s_{jk} , \quad (5)$$

де G_a^r - грошовий еквівалент оцінки продуктивних земельних ресурсів;

p_{ij} - еталонна вартість 1 м³ земельних ресурсів у відповідності до її типу (j), поверхневого шару (i) та вмісту гумусу;

h_{ij} - коефіцієнт фактичного вмісту гумусу;

k_{ijk} - коефіцієнт корекції потенційної продуктивності земельного ресурсу в залежності від природних факторів (змівність, гранулометричний склад, сольова насиченість, гідроморфність, глеювання, тактатированість, кислотність та ін.);

S_{jk} - площа наявних продуктивних земельних ресурсів.

У той же час для мінерально-сировинних земельних ресурсів концептуально-формалізовану модель їх оцінки у загальній структурі ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів ми можемо представити таким чином:

$$MS_p^r = \sum_{j=1}^k \sum_{i=1}^n C_j^m * p_i^m * R_i^m , \quad (6)$$

де C_j^m - річна проектна видобувна потужність підприємства j за сировиною m ;

p_i^m - оцінка вартості виготовлення (заміщення) одиниці умовної продукції i у річному обсязі експлуатації родовища;

R_i^m - ресурсний зміст корисного компоненту у видобутку;

n - кількість корисних компонентів у видобутку;

k - кількість окремих видобувних майданчиків.

На підставі визначення теоретико-методичних засад формування ресурсної оцінки потенціалу економічної безпеки за другим методом зазначимо, що при його застосуванні ми отримуємо суто глобалістичні прогностичні параметри щодо діагностики та оцінки ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів, що суттєво знижує прикладну достовірність отриманих результатів діагностики, але

у теоретико-методичному аспекті такий підхід має право на життя та дозволяє задіяти під час оцінки глобально-ресурсні складові впливів зовнішнього середовища на потенціал економічної безпеки підприємства.

За концепцією третього методу, ресурс має бути оцінений за сукупною вартістю доходів, які він може принести. Цей метод необхідно використовувати при аналізі зміни, за певний період часу, структури та ефективності використання потенціалу підприємства щодо формування стану його економічної безпеки у ресурсно-перетворювальному аспекті. Враховуючи часову динаміку змін структури та ефективності потенціалу, цей метод має декілька суттєвих недоліків, а саме: не враховується закон спадаючого тренду віддачі ресурсів (теоретично вважається, що кожен ресурс потенціоє однаковий ефект); не дає можливості визначити «чисту» ефективність використання потенціалу; для різних ресурсів використовуються різні підходи грошової оцінки, що суттєво знижує достовірність та надійність реальної економічної оцінки ресурсно-перетворювального потенціалу економічної безпеки підприємства в адитивному аспекті матеріально-речових ресурсів; метод суттєво підданий впливу параметрів динаміки коефіцієнта заміщення ресурсів та складності визначення вкладу кожного ресурсу в результат; не передбачає включення до складу потенціалу впливу нематеріальних ресурсів (навіть тих, що піддаються вартісній оцінці). Відповідно до вищеперахованих вад використання третього методу призводить до часткового ігнорування функціональної складової потенціалу формування стану економічної безпеки підприємства у ресурсно-перетворювальному аспекті та порушення структурного взаємозв'язку ресурсів.

Як бачимо, незалежно від обраного методу оцінки ресурсів наукова проблема щодо якісної діагностики і оцінки загального потенціалу формування стану економічної безпеки тільки на засадах адитивного компоненту в ресурсно-перетворювальному аспекті залишається відкритою у контексті параметрів функціонально-вартісної, технологічної та управлінської повноти, структурності та якості. Тому наступним кроком наукового дослідження за вищеозначеною тематикою повинно бути дослідження інтегрального аспекту у діагностиці та оцінці ресурсно-перетворювального потенціалу в аспекті матеріально-речових ресурсів.

Джерела та література:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / Пер. с англ. - М.: Экономика, 1989. - 519 с.
2. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики. - М.: Экономика, 1973. - 294 с.
3. Материалистическая диалектика : В 5 т. Т.1 : Объективная диалектика. - М.: Мысль, 1983. - 542 с.
4. Мисько К.М. Ресурсный потенциал региона (теоретические и методические аспекты исследования). - М.: Наука, 1991 - 94 с.
5. Научно-технический потенциал: структура, динамика, эффективность / Отв. Ред. В.Е.Тонкаль, Г.М.Добров. - Киев.: Наукова думка, 1987. - 346 с.
6. Ханс В. Менеджмент в подразделениях фирмы: предпринимательство и координация в децентрализованной компании. - М.: ИНФРА - М, 1996. - 288 с.
7. Экономическая кибернетика /Кобринский Н.Е., Майминас Е.З., Смирнов А.Д. - М.: Экономика, 1982. - 408 с.

---

*Людмила Лебединська,
Людмила Ремньова*

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

В умовах поглиблення ринкових перетворень у нашій країні все більшої актуальності набуває проблема забезпечення ефективного соціального захисту через механізм соціального страхування. Враховуючи особливості даної форми